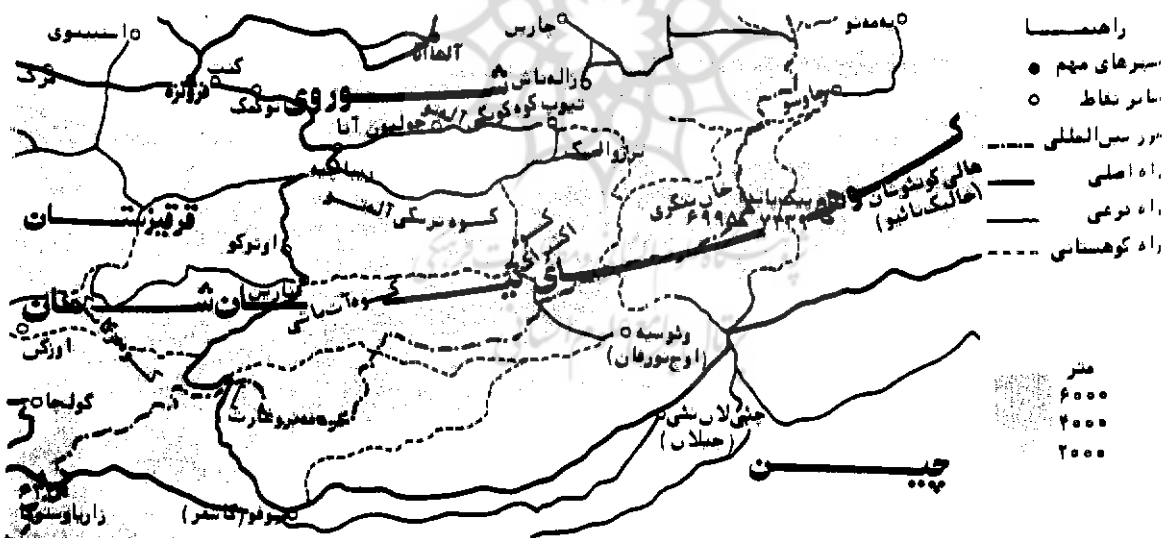


دریاچه ایسیک کول

گردآوری و ترجمه: بهرام امیراحمدی

شبهه اول سیمای جمهوری اسلامی ایران، در سال ۱۳۶۶، سرپال تلویزیونی "جاده ابریشم" را به نمایش گذاشت. این سرپال تلویزیونی که در کشور ژاپن تهیه شده است، از دیدگاه جغرافیایی بسیار ارزشمند و آموزنده بود. در ضمن نمایش سرپال، در طول جاده ابریشم، صحنه‌هایی از دریاچه "ایسیک کول" نشان داده شد. از آنجایی که این دریاچه ناشناخته، دارای ویژگیهای جغرافیایی جالبی است، در مقاله زیر سعی شده تا حد امکان این ویژگیهای جغرافیایی به تصویر کشیده شود. این دریاچه در جمهوری قیرقیزستان شوروی قرار دارد.



اسم نقشه: گیئانتاسی

جغرافیدان و سیاح نامی روس پیوتر س. شیاناسکی (۱۹۱۲-۱۶۰۱) درباره فریبندگی دریاچه "ایسیک کول" - Issyk-Kul نوشته است: این دریاچه بافت کبود و گرانمایی بر تارک رشته کوه‌های پر برف نقره فام است. خیلی مشکل بتوان چیزی را به آنست منظره دریاچه که از "کونگی" - Kungei برای هر مسافر

نارزه‌واردی آشکار می‌شود تصور کرد."
 شیاناسکی کاشف برجسته تیان‌شان که در سال ۱۸۵۷ این منطقه را دیده است می‌افزاید:
 "رنگ آبی دریاچه ایسیک کول بقدری زیباست که رنگ آبی



کیلومتر مربع است. این دریاچه از نظر ارتفاع، بعد از دریاچه "تی تی کاکا - Titicaca" در آمریکای لاتین، دومین دریاچه کوهستانی جهان است، لکن از نظر عمق، با دارا بودن عمقی بیش از ۷۵۲ متر و مقدار حجم آب، در جهان همتا ندارد.

آب دریاچه ایسیک کول شفاف و پاکیزه است. انسان به راحتی می‌تواند تا عمق ۲۰ متری آب را ببیند. رنگ آب آن، در درون شش انسان نیز قابل رویت است. به همین علت در روزهای آفتابی که آسمان بدون ابر است، آب دریاچه به رنگ فیروزه‌ای روشن به نظر می‌رسد.

رودها و جویبارهای بسیاری به این دریاچه می‌ریزد، ولی هیچ مجرای خروجی، آب آنرا خارج نمی‌کند. به همین علت، آب آن شور بوده و شوری آن در حدود ۵/۸ در هزار است. در بستر دریاچه، چشمه‌های معدنی آب گرم وجود دارد که در گرم کردن آب آن نقش اساسی دارد. این خاصیت دریاچه بیان‌کننده نام آن است. ایسیک - کول از دو کلمه "ایسیک" و "کول" تشکیل شده است. در زبان قیروئیزی "ایسیک" به معنی گرم (در زبان ترکی نیز "ایستی" به

دریاچه زئو را به مبارزه می‌طلبد. سطح دریاچه ایسیک کول ۵ برابر سطح دریاچه زئو است و هنگامیکه از قسمت غربی کوئیکو به دریاچه نظرمی‌افکنی، تصورخواهی کرد که دریاچه در سمت شرق بی‌انتهاست. مردم برای دیدن اینهمه زیبایی و آب و هوای مطلوب ایسیک کول ازدحام می‌کنند."

برای رسیدن به این دریاچه، باید از بزرگراه "فرونز - Fronze" بطرف شمال شرقی در جهت تیان‌شان مسافرت کرد. این جاده در مسیری زیگزاگ شروع و به ارتفاعات منتهی می‌شود. در انتهای این بزرگراه، بین صخره‌های عمودی و شب دامنه‌ها، در ارتفاع ۱۶۰۹ متر از سطح دریا، جایی که تپه‌های بی‌انتها پیچ خورده‌اند، در پشت یکی از پیچ‌ها، دریاچه در منظرگاه انسان قرار می‌گیرد. این منظرگاه، حوضه پوشیده از گل دریاچه ایسیک کول است، که با عظمت و وقاری خاص در طول الفج گسترده شده است. دریاچه ایسیک کول، یکی از بزرگترین دریاچه‌های کوهستانی جهان است. در پهن‌ترین نقطه عرض آن به ۶۰ کیلومتر و طول آن به ۱۲۶ کیلومتر می‌رسد. مساحت این دریاچه در حدود ۶۲۳۶



معنی گرم است) و "گول" به معنی دریاچه است (در زبان ترکی گول *gol* به معنی دریاچه است). درجه حرارت آن در سطح آب در ماه ژانویه به ۳-۴ درجه سانتیگراد و در ماه ژوئن به ۱۹-۲۰ درجه سانتیگراد می‌رسد. سطح این دریاچه در تمام مدت سال به استثنای بعضی خلیج‌های کم‌عمق، بدون یخ باقی می‌ماند. در تابستان جریانهای هوا، لایه‌های گرم شده بالایی آب را، با لایه‌های سردپائین مخلوط کرده و ذخایری از آب گرم فراهم می‌کند. هرساله ایستگاه اندازه‌گیری آب، کاهش بین ۵ تا ۷ سانتی-متر از سطح آب را گزارش و ثبت کرده است. اگر این مسئله ادامه یابد، روند کاهش آب افزایش یافته و تمام مجموعه اکوسیستم آن مختل خواهد شد. دریاچه ایسک کول، اساس اقلیم محلی پوشش گیاهی و عالم جانوری را تشکیل می‌دهد. عقب‌نشینی آب دریاچه از کناره‌ها در حدود ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ متر، موجب از بین رفتن گل-های شاخه‌بخش محلی خواهد شد. همچنین بیشه‌ای که در حاشیه دریاچه با درختان ارچنگ^۱ و ریش بز^۲ بوده و اقامتگاهی مناسب برای قرقاول‌ها به وجود آورده است، از بین خواهد رفت.

فرصه‌های گوناگونی در رابطه با کم شدن عمق دریاچه وجود دارد. بعضی از دانشمندان فکر می‌کنند که عامل اصلی فعالیت‌های اقتصادی است. بیشتر آبهای رودخانه‌های تعدیه کننده دریاچه، به مصرف بخش کشاورزی و صنعتی می‌رسد.

اسناد تاریخی نشان می‌دهد که در زمانهای گذشته، آب دریاچه به تفاوت کم و زیاد شده است. دانشمندان در حال حاضر می‌گویند، تا رمز نتأوب اینچنین تغییراتی را پیدا کنند.

در شمال و جنوب ایسک کول، سلسله کوههای رفیع و پرصلابت "کونگی - *Kungei*" و "ترسکی آله‌تو - *Terskey Alatau*" قرار گرفته که در جهت شرقی - غربی امتداد یافته‌اند و یک گودی مسدودی را به وجود آورده‌اند که پناهگاهی در مقابل بادهای گزنده است. این وضعیت به اطراف دریاچه ملایمت و لطافتی خاص بخشیده که در نواحی اطراف نمی‌توان یافت.

رشته‌کوههای تیان‌شان (بین ۴۰۰۰۰ تا ۵۰۰۰۰ متر ارتفاع) دورتادور دریاچه را احاطه کرده و در نتیجه میکروکلیمایی به وجود آمده که در آن از گرمای شدید تابستان و سرمای طاقب فرسای زمستان

ملاحظه شده است. گیاهان دارویی و میوه‌های معطر کوهستان این منطقه نیز بسیار شفاف هستند.

بعضی از افراد با کسب مجوز، از مناطق دور برای شکار در جنگلهای منطقه و یا ماهیگیری در آبهای دریاچه، به این محل می‌آیند. در آب دریاچه بیش از ۳۰ گونه ماهی یافت می‌شود. در زمان بازدید پیوترس، تیانشانسکی، آب دریاچه بدون افراق، ملو از ماهی بود. این جغرافیدان یادآوری می‌کنند که چگونه مسافر نژاق او، با دستهای خالی، از میان جلبک‌های ساحل دریاچه، ماهی‌ها را می‌گرفته است. افسوس که این نوع ماهیگیری مربوط به گذشته است. شاید در اثر گسترش کشتیرانی در دریاچه، و با پرورش ماهی قزل‌آلا که در جهت ایجاد استخرهای پرورش ماهی به این دریاچه رها شده‌اند، ماهی‌های این دریاچه کم شده است. بچه - ماهی‌های قزل‌آلا را از دریاچه "سوان - *Sevan*" که در کوههای ارمنستان قرار دارد به این دریاچه آورده‌اند. بچه‌ماهی‌ها به سرعت رشد کرده و وزن آنها به بیش از ۲۰ کیلوگرم می‌رسد که در مقایسه با محیط اولیه خود که بطور معمول ۲ تا ۳ کیلوگرم وزن دارد، بسیار بزرگ است.

دانشمندی که ماهی قزل‌آلا را برای این دریاچه انتخاب کرده‌اند، کار بسیار جالبی را انجام داده‌اند. زیرا ماهی‌ها، در محیط جدید خود را در خانه خویش احساس کرده و در این محیط بومی‌شده طبیعی، به تغذیه و رشد خود ادامه می‌دهند. البته زندگی این ماهیها در محیط جدید از طریق تجریمی آزمایش شده است.

یکی از جدیدترین شهرهای جمهوری مبریزستان بنام "ریباچه - *Rybachye*" در امتداد ساحل غربی دریاچه ایسبک - کول بنا شده است. این شهر هم یک بندر و هم محل تفریحی شاهراه و اسکله است. یک کارخانه بسته‌بندی مواد گوشتی و یک کارخانه کسرو ماهی و نیز کارخانه مصالح ساختمانی در این شهر ایجاد شده است.

شاهراه آسفالت‌های در شرق ریباچه در طول دشت همواری امتداد یافته است. چولپون *Cholpon Ata* که یک مرکز استخراج و تفریح است در کنار دریاچه و در ۷۵ کیلومتری ریباچه ساخته شده است. این محل دارای سواحل بسیار مطلوبی است که در مقابل بادهای بخوبی محافظت شده است. در این مجموعه استخراجگاهی، دو آسایشگاه ساخته شده که یکی از آنها مخصوص نگهداری کودکان است.

در آنسوی روستای "کورومدا - *Korumda*" دشت ساحلی به عرض ۱۰ تا ۱۲ کیلومتر گسترش یافته و از این نقطه، شاهراه ساحل را ترک گفته و از میان مزارع فلات، محصولات صنعتی، کارخانجات و پایگاههای توریستی گذشته و سپس با شیب تند به طرف جنوب برگشته و رودخانه "زرگلان - *Dzhergalan*" را که در نزدیکی شهر "پرزوالسک - *Prezhevalsk*" است قطع می‌کند.

مهربی نیست، اما در کوهستانهای بلند اطراف، درجه حرارت در ماه جولای نیز گاهی به زیر صفر می‌رسد. مقدار بارندگی سالانه منطقه، بین ۱۰۰ میلی‌متر در فرب دریاچه تا ۵۰۰ - ۳۰۰ میلی - متر در شرق دریاچه و همچنین در ارتفاعات نوسان دارد.

در تابستان دریاچه و محیط اطراف آن بصورت تصویری از بهشت درمی‌آید. رنگ آب دریاچه در طول روز، با تغییرات جهت باد و در زیر اشعه آفتاب، چندین بار تغییر می‌کند. در فصل بهار، دهها روز طوفانی در این دریاچه دیده می‌شود. وقوع ۳ یا ۴ طوفان در این فصل در سطح دریاچه غیر عادی نخواهد بود. در همین فصل با اولین اشعه‌های گرم خورشید، شقایق وحشی در دره‌های اطراف دریاچه شکوفا می‌شود. شرایط طبیعی محیط، پنجو مطلوبی برای این گیاه مناسب است.

اواخر پاییز دسته‌هایی از پرندگان به سواحل ایسبک کول کشیده می‌شوند. اولین دسته پرندگان، توهای سفید هستند. تعداد پرندگانی که زمستان را در خلیج‌های این دریاچه بسر می‌برند، به حدود ۷۰ هزار می‌رسد. پس از سپری شدن ماه مارس (اسفند) پرندگان از اطراف این دریاچه کوچ کرده و به مناطق دیگری روند. بعضی اوقات در اثر امواج حاصل از طوفانها، ضروف سی، سکه‌های قدیمی و یا تکه‌هایی از سفال، از قعر دریاچه به ساحل می‌ریزد. هنگامیکه طوفان فرو می‌نشیند، از فراز دریاچه با هلی‌کوپتر، به راحتی می‌توان ویرانه‌های باستانی مدفون شده در زیر آب را مشاهده کرد.

بر اساس افسانه‌های موجود، زمانی در وسط این دریاچه، قلعه‌ای نظامی وجود داشت که شیورلنگ (۸۰۷-۷۳۶ ه.ق) نجیب - زادگانی را در آنجا زندانی کرده بود. بازگانی بنام میسی‌یف که در طول راه کاروانرو در سال ۱۸۲۴ تا ۱۸۳۰ از این منطقه عبور کرده، در خاطرات خود داستانی را نقل می‌کند که از افراد محلی شنیده بود، آنها به وی گفته بودند که در جایی که هم‌اکنون یک گودی در عمق دریاچه وجود دارد، گذشته‌های دور، شهری پابرجا بوده است. اما سیل شدیدی (یا احتمالاً یک زلزله) این شهر را ویران کرده است. بعدها این ویرانه‌ها، به وسیله دریاچه‌ای که در اثر یک حادثه بوجود آمده است، احاطه گردیده است.

در حال حاضر، اسرار اعماق دریاچه به وسیله باستان‌شناسان در حال مطالعه است. ۳ در اعماق دریاچه، بناهایی وجود دارد که بر اساس نتایج بدست آمده از تحقیقات و کاربرد روشهای جدید، عمر آنها به حدود قرون ۱۳ و ۱۴ میلادی می‌رسد. در بعضی موارد با مطالعه اشیاء کشف شده از اعماق آنها، معلوم شده که این دریاچه محل اجتماعات اولیه بوده است. آجرهای تکمی شکل بدست آمده از آن دارای مشخصه‌های قرون ۱۰ تا ۱۲ میلادی است.

آب دریاچه دارای عنصر شفافش "رادون - *Radon*" است. در گل‌های هیدروژن سولفور و هوای پاک محل، اثر شفافشی

پروژالسک در قسمت جنوب شرقی درگودی دریاچه ایسبیک کول ، به فاصله ۲۵۰ کیلومتری از " فروزنده " (پایتخت جمهوری تیرقیزستان) و در ارتفاع ۱۰۷۵۰ متر از سطح دریای آزاد قرار دارد . در این قسمت آبی سرچشمه می‌گیرد که دریاچه " کاراکول " Karako2 را به وجود می‌آورد . در سال ۱۸۸۹ این محل بنام کاشف معروف روسی " نیکولای پروژالسکی " نامیده شده است . در آغاز سال ۱۹۱۷ شهر به آرامی رو به توسعه نهاد و ساکنان آن در بخش کشاورزی و بازرگانی فعالیت دارند . امروزه پروژالسک مرکز نسبتاً بزرگ صنایع غذایی ، پوشاک و مصالح ساختمانی می‌باشد . صنایع الکتریکی نیز در این شهر گسترش یافته است .

یکی از سه مدرسه تربیت معلم جمهوری در شهر پروژالسک واقع شده است . این شهر همچنین دارای یک مدرسه پزشکی ، یک دبیرستان فنی کشاورزی ، تعداد زیادی تئاتر ، کلوب و دیگر تأسیسات فرهنگی و آموزشی است .

لنگرگاه خلیج کاراکول از شمال شهر قابل رویت است . در فاصله‌ای نه چندان دور از لنگرگاه یادبودی برای پروژالسک در روی یک پرتگاه عمودی بنا شده است . بر روی پایه گرانیتی این بنای یادبود ، مقامی از برنز ساخته شده است که بالهای خود را گشوده و در پنجه‌های خود نقشه‌ای از آسیا را گرفته که در آن مسیرهای همجوده شده توسط پروژالسک نشان داده شده است . این عقاب ، شاخه‌ای از درخت غان را در منقار دارد . در همان نزدیکی یادبود پروژالسک بنا شده است . پروژالسک و اطراف آن محیط مناسبی جهت گذراندن تعطیلات است .

در ناحیه ایسبیک کول تعدادی از نقاط جالب وجود دارد که بنام " سیرت - Sirt " ایسبیک کول معروف است . در زبان تیر - قیزی سیرت به معنی " در طرف دیگر " است و اشاره به مراتع آلبی است که در جنوب دریاچه ، در طول رشته کوه‌های ترسکی آلستور امتداد یافته است . این مناطق بالنسبه وسیع هستند ، حتی قطعانی بین ۲ - ۳ هزار متر بالاتر از سطح دریا که عمدتاً در حوضه دو رودخانه قرار گرفته‌اند . رود " ساری دیژاز - Sary Dizaz " در شرقی رود " نارین - Narin " در غرب جریان دارد . سیرت‌ها زمین‌های چراگاهی خوبی برای پرورش دام در ناحیه ایسبیک کول هستند . بالای این منطقه قتل بر برمی هستند که تا ارتفاع حدود ۷۰۰۰ متر کشیده شده‌اند و در آنجا بیه‌های دائمی وجود دارد . معروفترین آنها رشته کوه " خان تنگری Khān-Tengri " است که بزرگترین توده بیه‌فلتان تیان‌شان بنام " اینیلچک - Inilchek " را در خود جای داده است . در جنوب خان تنگری ، دومین قله بلند اتحاد شوروی بنام " پابدا - Pobeda " (قله پیروزی) قرار دارد . چراگاههای عمده در دره‌های " کوشلیسو - Kuzlyu " ، اینیلچک ، " کائیندی - Kaindy " ، " آق‌شی ایراک - Ak-Shirak " و رودخانه " بولغارست - Bolgart " قرار دارند . حوضه رود

" ساری دیژاز " نیز برای توسعه صنعتی در نظر گرفته شده است . یک مجتمع صنعتی و معدنی نیز در آنجا تأسیس شده است .

یادداشتها

- ۱- ارچنگ - درختی از تیره عنابها با نام علمی *Rhamnus* که دارای گونه‌های متفاوت است .
- ۲- ریش‌بز - درختچه‌ای از تیره گنتسه از رده بازدانگان با نام علمی *ephedra vulgaris* جزو تیره‌های نزدیک به مخروطیان که شکل ظاهری آن شبیه به گیاه دم اسب است .
- ۳- در سریال تلویزیونی " جاده پریشم " نمونه‌هایی از عملیات باستان‌شناسی در اعماق این دریاچه و تعدادی از آثار بدست آمده از بستر دریاچه نمایش داده شد .
- ۴- رادون - ماده راديوآکتیو سنگین و بهرنگی بشکل گاز شبیه آرگون به علامت *Rn* و شماره اتمی ۸۶ ، و وزن اتمی ۲۲۲ که در رادیو - تراپی بکار می‌رود .
- ۵- سوان - دریاچه‌ای در جمهوری شوروی ارمنستان . مساحت آن ۱۲۰۰ کیلومتر مربع ، عمق متوسط آن ۲۸/۵ متر و عمیقترین نقطه آن ۸۳ متر است . سوان دریاچه‌ای گوهستانی ، که در ارتفاع ۱۰۹۰۰ متر از سطح دریای آزاد قرار گرفته است . این دریاچه توسط دو دامنه به دو قسمت بنام " سوان کوچک " و " سوان بزرگ " تقسیم می‌شود . آب این دریاچه از ۲۸ رودخانه کوچک که به آن می‌ریزد تأمین می‌شود . رودخانه‌ای بنام رازدان (زنگی) از آن جریان پیدا می‌کند و خارج می‌شود . درجه حرارت آب در ماه‌های ژوئیه و اوت ۱۹-۱۷ درجه و در ماه‌های ژانویه و فوریه ۸- / ۱/۵ درجه سانتی - گراد است . مواد معدنی محلول در آن ۷۱۶ میلی‌گرم در لیتر است . در اطراف این دریاچه پارکهای ملی و مراکز توریستی ایجاد شده است .

منابع

- 1 - Encyclopedia of Britanica - 1972.
- 2 - Sputnik - No 12 - 1987.
- 3 - Kirghizia - Novesti Press - Moscow 1972.
- ۴- فرهنگ معین - انتشارات امیرکبیر - تهران - ۱۳۶۰ .
- ۵- فرهنگ‌دانشگاهی انگلیسی - فارسی آرمانپور - انتشارات امیرکبیر - تهران - سال ۱۳۶۵ .
- 6 - Encyclopedia of Soviet Azerbaijan. Baku 1980 - Vol. IV